

به یاد استاد عبدالحسین حائری در گفتگو با چند تن از کارشناسان میراث مکتوب

پاسداری استاد حائری از میراث کهن ایران و نسخه‌های خطی

سید عبدالله انوار، نسخه‌پژوه و کتابشناس درباره نقش حائری در ساماندهی نسخ خطی گفت: وی در زمان وقوع انقلاب تلاش بسیاری کرد تا نسخ خطی را جمع‌آوری و یک‌جا سامان دهد. در آن زمان که برخی سعی کردند با استفاده از موقعیت پیش آمده، میراث گرانبهای ما را از کشور خارج کنند، هوشیاری و کوشش حائری مانع از این فرصت‌طلبی‌ها شد. استاد سید عبدالله انوار پس از اطلاع از درگذشت زنده‌یاد حائری بسیار اظهار تأسف کرد و به خبرنگار **خبرگزاری کتاب ایران (ایبنا)** گفت: از درگذشت وی بسیار ناراحت شدم. به نظر بنده یکی از خادمان شریف و دوستداران میراث کهن کشور را از دست دادیم. در این روزگار سخت نمی‌توان برای وی جایگزینی پیدا کرد که با عشق و علاقه در این حیطه فعالیت کند. وی درباره زنده‌یاد عبدالحسین حائری، رئیس سابق کتابخانه و مرکز اسناد کتابخانه مجلس شورای اسلامی و دوستی که با وی داشت افزود: بنده و زنده‌یاد حائری ۶۰ سال با هم دوست بودیم. دوستی ما از نوشتن لغتنامه دهخدا آغاز شد. به گمانم آن زمان وی حرف «ز» و «خ» را جمع‌آوری می‌کردم.

فهرست‌نویسی نسخ خطی و علاقه به کتاب ویژگی اصلی استاد حائری

وی درباره ارتباط با زنده‌یاد حائری اظهار کرد: دوستی ما که هر دو به نسخ خطی علاقه داشتیم ادامه یافت و این دوستی زمانی بیشتر شد که وی رئیس نسخ خطی کتابخانه مجلس شد و من همین پست را در کتابخانه ملی عهده‌دار شدم. طبعاً به دلیل این همگونی شغل تماس‌های ما بیشتر شد و وجه اشتراک ما در این دوستی دو طرفه نسخ خطی بود. این نسخه‌پژوه عنوان کرد: وی علاقه بسیاری به کتاب داشت و سال‌ها مشغول فهرست‌نویسی نسخ خطی بود و در همین زمینه حدود پانزده مجلد نسخه خطی را فهرست‌نویسی کرد. وی عمری را به حفظ و پاسداشت این میراث کهن ایران گذراند.

ساماندهی نسخ خطی در زمان پیروزی انقلاب اسلامی

انوار درباره نقش حائری در ساماندهی نسخ خطی در زمان پیروزی انقلاب اسلامی بیان کرد: وی در زمان وقوع انقلاب اسلامی تلاش بسیاری کرد تا نسخ خطی را جمع‌آوری و یک‌جا سامان دهد. در آن زمان که برخی سعی کردند از موقعیت پیش آمده استفاده کنند و میراث گرانبهای ما را از کشور خارج کنند، هوشیاری و کوشش حائری مانع از این فرصت‌طلبی‌ها شد.

وی درباره ویژگی بارز این نسخه پژوه پیشکسوت افزود: حائری با این که سالها بیمار بود، همچنان در فهرست‌نویسی نسخ خطی می‌کوشید. با این که سالها پیش همسرش را از دست داد اما به تنهایی به مراقبت و پرورش فرزندش پرداخت و این خصیصه وی به باور من یک اصالت بود؛ اصالتی که باعث شد روزگار دراز تنها همدمش کتاب باشد.

استاد حائری در ارائه نسخه خطی سختگیر اما بردبار بود

نسخ خطی یک کتابخانه قلب تپنده آن است

سیدعلی آلداوود در مرور برخی خاطرات خود با زنده‌یاد حائری گفت: سه سال پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، استاد حائری به ریاست کتابخانه مجلس برگزیده شد؛ این انتخاب در حالی بود که وی از سالها قبل مسئولیت بخش خطی این کتابخانه را بر عهده داشت. بخش خطی همواره قلب تپنده کتابخانه مجلس از ابتدای تأسیس آن بود، زیرا بنیانگذاران کتابخانه از همان آغاز یعنی از سال ۱۳۰۲ شمسی به درستی با پی بردن به اهمیت نسخ خطی، آنها را مهم‌ترین منبع و مأخذ برای تدوین تاریخ جامع ایران و تاریخ فرهنگ ایران در تمام ابعاد و زمینه‌ها برمی‌شمردند.

وی ادامه داد: روزی که حائری از قم به تهران آمد و با ترک کسوت روحانیت و پس از کوتاه زمانی کار در بازار، در کتابخانه مجلس به کار پرداخت کسی تصور نمی‌کرد دوران اشتغال این جوان فاضل قم درس خوانده و به درجه اجتهاد رسیده بیش از ۵۰ سال در کتابخانه مجلس به طول خواهد انجامید.

این مصحح عنوان کرد: حائری از همان روزهای نخستین کار در کتابخانه مجلس بیش از هر کاری به شناسایی نسخه‌های خطی ناشناخته پرداخت و این کار را با چنان صبر و حوصله‌ای ادامه داد که صبر همگان را به سر آورد. او روزها، ماه‌ها و در مواردی سالها می‌کوشید گره از مشکلات یک نسخه ناشناخته را بگشاید و آن را به کتابشناسان و محققان معرفی کند. تأملات وی در این موارد البته همواره انتقادات زیادی را متوجه او ساخت.

فهرست‌نگاری حائری فاقد چاشنی تعجیل بود!

آلداوود با شرح شیوه کار حائری بیان کرد: انتقادی که اکنون می‌توان به وی داشت این بود که حداقل باید موجودی نسخ خطی کتابخانه را به صورت فهرست‌واره تهیه و تدارک دیده و در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌داد تا دیگران بتوانند بر اساس آن موضوع تحقیقات و پژوهش‌های خود را معین و از منابع مذکور استفاده کنند، اما حائری مخالف تهیه این فهرست‌واره بود و عقیده داشت ماحصل این کار عجولانه، وارد شدن اشتباهات متعدد در اسامی کتب و نام مؤلف آنهاست و مضار آنها بیش از فواید آن است. وی

برای مثال یک سال را صرف شناسایی و معرفی نسخه کتاب «سفینه‌النجاه» کرد که بنده معتقدم در شیوه وی که همراه با توجه و دقت فراوان بود، اندکی تعجیل را نیز باید چاشنی آن کرد.

وی با اشاره به تمایز مراجعان نسخه‌های خطی اظهار کرد: بنده سالیان متمادی با آن روانشاد دوستی و معاشرت مداوم داشتم و از محضر او بهره برده‌ام. سالیان از سال‌های قبل از انقلاب و حداقل از سال ۱۳۴۹ که به کتابخانه مجلس آمد و شد پیدا کرد. در آن ادوار رفتار حائری و طالبان نسخه‌های خطی همواره توأم با مهربانی، راهنمایی و معرفی نسخه‌ها بود. در ادوار پیش از انقلاب اکثر قریب به اتفاق جویندگان و خواستاران نسخ خطی، محققان و کسانی بودند که با نسخه‌های آشنایی کافی داشته و می‌دانستند چگونه باید از نسخه مزبور که ارزنده است و ارزش هنری دارد استفاده کرده به گونه‌ای که به آن آسیب نرسد. این نسخه‌شناس گفت: بعد از انقلاب هرچه جلوتر آمدم گروه خواستاران نسخه‌های خطی سیل‌وار فزونی یافت. آن‌هم اکثر کسانی که حتی تا زمان مراجعه به کتابخانه نامی از نسخه خطی نشنیده و صرفاً برای ارائه تکالیف درسی دانشگاهی و تدارک پایان نامه با کمال عجله قصد استفاده از نسخه‌ها را داشتند. این سیل خروشان نسخه‌جویان حائری را وادار کرد در زمینه ارائه نسخ خطی به آنها سخت‌گیری کند.

سخت‌گیری، شیوه مرضیه هر گنجینه نسخ خطی است

آلداوود با اشاره به شخصیت مظلوم اما مستقل حائری بیان کرد: به نظر این‌جانب و کتابداران در آن سال‌ها برای هر گنجینه نسخه خطی باید شیوه سخت‌گیرانه‌ای اعمال می‌شد در غیر این صورت ممکن بود نسخه‌ها در اثر ناآشنایی مراجعان خسارت ببیند یا از بین برود. در مقابل حائری از راهنمایی محققان واقعی و دانشجویان جوان به هیچ‌وجه ابا نداشت، بلکه ساعت‌ها با آنها به مباحثه می‌پرداخت و روش تحقیق، آئین مقاله‌نویسی و پایان‌نامه‌نویسی را به آنها آموزش می‌داد. وی مظلوم‌ترین رئیس مرکزی بود که بنده پس از انقلاب دیده‌ام و با این‌که با بسیاری از سیاستمداران و مسئولان آشنا و با برخی از آنها در حوزه علمیه هم درس بود، اما هیچ‌گاه در حل مشکلات کتابخانه و مسائل شخصی از آنها درخواست کمک نکرد و خود شخصا مشکلات و مسائل را رتق و فتق می‌کرد.

وی ادامه داد: حائری دانشمندی کم‌تالیف بود، اما وی آثاری در زمینه فهرست‌نگاری ارائه داده که دیگران کمتر موفق به بررسی آنها شده بودند. وی آگاهی‌ها و راهنمایی‌های بسیاری به دانشجویان ارائه کرد که این راهنمایی‌ها مبنای سوژه یک مقاله یا پروژه می‌شد.

حائری دانشمندی که ناشناخته ماند

معاون زنده‌یاد عبدالحسین حائری در زمان ریاست وی بر کتابخانه مجلس، گفت: شخصیت استاد حائری مانند بسیاری دیگر از شخصیت‌هایی که عمرشان را وقف علم و فرهنگ می‌کنند، در زمانه خودش به خوبی شناخته نشد.

محمد رجبی دورانی رئیس سابق کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی و معاون استاد حائری در دوره ریاست وی بر این مرکز، در گفتگو با خبرنگار مهر با اظهار تأسف عمیق از فقدان این چهره برجسته عرصه نسخه‌پژوهی در کشور، گفت: استاد حائری از جمله دانشمندان و نسخه‌شناسان بزرگ کشور ما بود که مثل بسیاری از شخصیت‌هایی که عمرشان را وقف علم و فرهنگ می‌کنند و افرادی هستند که به قدر علم و فرهنگشان، اهل تقوا هم هستند، متأسفانه ناشناخته می‌مانند.

وی افزود: استاد حائری در علوم دینی به قدری متخصص و متبحر بود که بسیاری به درستی معتقدند اگر در قم می‌ماند، قطعاً امروز جزو مراجع تقلید در کشور بود. استاد حائری در سایر علوم هم مانند نجوم، فلسفه و حتی ریاضیات اشراف کامل داشت و در شناخت و شناساندن هر نسخه‌ای از این علوم که به دستش می‌رسید، متبحرانه عمل می‌کرد و شرح کاملی از آن ارائه می‌نمود. لذا کتاب‌هایی که او شناسایی و فهرست نویسی کرده، بی‌نظیر است.

رئیس سابق کتابخانه مجلس افزود: استاد حائری به عمق آثار و میراث علمی و فرهنگی ایران و اسلام پی برده بود و از این رو کتابخانه مجلس را نه خانه دوم خود که خانه اول خود قرار داده بود و در واقع آنجا زندگی می‌کرد؛ از صبح اول وقت تا دیروقت در این مرکز در میان کتاب‌های خطی سیر می‌کرد و مشغول تتبع و کار روی نسخ خطی بود و با علما و ادبا و فضلا حشر و نشر داشت و به پرسش‌های مراجعین به کتابخانه از اساتید دانشگاه گرفته تا افراد بسیار عادی، پاسخ می‌داد.

رجبی ادامه داد: استاد حائری با اینکه رئیس کتابخانه مجلس بود، از نظر اخلاق و شخصیت و رفتار، نمونه بود. او از سلوک عرفانی خاصی برخوردار بود و شخصیتش همواره جذاب و دلپذیر بود و چهره خندان و چشمان درخشان و به ویژه مهربانی او کاملاً محسوس بود و هرگز از یاد ماد نخواهد رفت. من این افتخار را داشتم که ۲۸ سال پیش که او رئیس کتابخانه مجلس بود، به عنوان معاون در خدمت او باشم و اگرچه قبلاً با وی آشنا بودم، در آن دوره هم ارادت من به او بیشتر شد.

وی گفت: آن زمان کتابخانه مجلس دو قسمت بود؛ یک بخش در بهارستان و یک قسمت در سنای سابق که کتابخانه شماره دو نامیده می‌شد. من حدود یک سال قبل و زمانی که ریاست کتابخانه مجلس را بر عهده داشتم به صورت مکتوب به آقای دکتر لاریجانی رئیس مجلس پیشنهاد کردم که ساختمان فعلی کتابخانه مجلس را به نام استاد حائری نامگذاری کند که ایشان هم مرقوم کرد «باشد برای بعد». شاید رئیس مجلس برنامه‌ای برای تجلیل و نکوداشت استاد حائری داشته است اما نیکو بود اگر چنین اقدامی در دوره حیات ایشان صورت می‌گرفت.

رئیس سابق کتابخانه مجلس شورای اسلامی با اشاره به برگزاری چندین مراسم نکوداشت استاد شیخ عبدالحسین حائری در دوره ریاست خودش بر این مرکز، افزود: اگرچه استاد حائری به تجلیل‌ها نیاز نداشت و ندارد و این ما هستیم که با تکریم چنین بزرگانی، وسیله تقرب خود را به آنها فراهم می‌کنیم و علاقه فرهنگی خود را به ایشان نشان دهیم.

رجبی با اشاره به بهره‌گیری روسای اسبق کتابخانه مجلس از خدمات و توانایی‌های علمی زنده‌یاد حائری پیش از خانه‌نشین شدن، تأکید کرد: در این اواخر که استاد حائری به خاطر کهولت سن در منزل تحت مراقبت پزشکی بود، ما هم سعی کردیم به نوبه خود هم از خدمات ایشان استفاده کنیم و هم به نوعی وظیفه پرستاری از ایشان را فراهم کنیم و چندین مرتبه هم استاد را به کتابخانه مجلس آوردیم که خاطر هست در زمان حضور در این مرکز، روحیه‌اش فراخ شده بود.

مشکل‌گشایی استاد حائری از فروشندگان نسخ کم‌ارزش و اهدای آنها به کتابخانه

علی صادق‌زاده، نسخه‌پژوه و مدیر پیشین گروه فراهم‌آوری مخطوطات سازمان اسناد و کتابخانه ملی در گفت‌وگو با خبرنگاری بین‌المللی قرآن (ایکنا) درباره استاد عبدالحسین حائری، نسخه‌شناس برجسته کشور که صبح روز گذشته، اول شهریور درگذشت، گفت: من با استاد حائری چندان نشست و برخاست نداشتم، اما به جهت مسئولیت‌م در گروه فراهم‌آوری مخطوطات در کتابخانه ملی می‌شود گفت که حدود ۵ - ۶ سال کارم مشابه کار وی در کتابخانه مجلس بود و پس از اینکه بازنشسته شد، کار خرید نسخه‌های خطی در کتابخانه مجلس شورای اسلامی را برعهده گرفت.

وی افزود: با توجه به اینکه من نیز این مسئولیت را در کتابخانه ملی داشتم، به نوعی با یکدیگر در ارتباط بودیم و به صورت تلفنی، ولو اینکه دستیارش پاسخ می‌داد، ارتباط داشتم و اگر نسخه نفیسی برای کتابخانه ملی می‌خواستیم خرید کنیم، از راهنمایی‌های وی درباره جایگاه نسخه مورد نظر بهره می‌گرفتیم.

صادق‌زاده ادامه داد: تعدادی از اساتید و کارشناسان نسخ خطی کتابخانه مجلس هم‌زمان در کتابخانه ملی نیز کارشناسی و بررسی نسخه‌های خطی را برعهده داشتند که همواره در لابه‌لای صحبت‌های آنها که می‌توان از آن به عنوان تاریخ شفاهی یاد کرد، از برخوردهای استاد حائری تعریف می‌کردند که من آنها را در مقاله‌ای گردآوری کردم و در جشن‌نامه استاد حائری منتشر شد.

از عشق به کار تا کار در زیرزمین نمود

وی در ادامه به برخی از این رفتارها و اخلاقیات اشاره و عنوان کرد: استاد علاقه وافری به کتاب و کتابخانه داشت و به اندازه‌ای عاشق کارش بود که برخی از روزهای تعطیل را نیز به کتابخانه مجلس می‌رفت و نسخه‌های خطی را بررسی می‌کرد و یا در زیرزمینی که حاوی نسخ خطی بسیاری بود و کسی حاضر نشده بود در زیرزمین و مکانی نمود به بررسی این نسخه‌ها بپردازد، اما استاد حاضر به این کار شده و نسخه‌ها را بررسی کرده و کتاب‌های بسیار نفیسی از لابه‌لای این کتاب‌های به ظاهر نمود بیرون کشیده بود.

صادق‌زاده با بیان اینکه مرحوم حائری حدود ۶۰ سال در کتابخانه مجلس به عنوان رئیس کتابخانه مجلس و مدتی را نیز به عنوان مسئول خرید نسخه‌های خطی و کارشناس این حوزه مشغول به فعالیت بود، گفت: آنچه در حوزه‌های نسخ خطی اهمیت دارد، این است که در برخی از مراکز ممکن است افرادی با دیدن نسخ بسیار نفیس خطی وسوسه شوند که کپی از آن را بردارند، در حالی که استاد در مدت فعالیت خود امانتداری را رعایت کرد.

وی سخاوت و بخشندگی مرحوم حائری را مورد اشاره قرار داد و بیان کرد: برخی اوقات افرادی که صاحب نسخه خطی هستند، به زعمشان این نسخ نفیس است، در حالی که چندان ارزش نداشتند و یا نسخه چاپ سنگی بودند و زمانی که این افراد آن را برای فروش به کتابخانه مجلس عرضه می‌کردند تا مشکل و گرفتاری خود را حل کنند، مواردی بوده که وی از جیب خود هزینه خرید این

نسخ را می‌داد تا مشکلی از این فرد حل کند و سپس آن نسخه را به کتابخانه مجلس اهدا می‌کرد؛ اهدا از این حیث که قوانین کتابخانه اجازه نمی‌داد که این نسخ را خریداری کنند.

محافظت از نسخه‌های خطی

صادق‌زاده تصریح کرد: از اقدامات بازر استاد این است که در اوایل انقلاب که اوضاع کشور بسیار حساس بود، استاد حائری این نگرانی را داشت که نسخه‌های کتابخانه مجلس آسیب ببیند؛ از این رو مانند یک سرباز از نسخه‌های خطی محافظت کرد تا منابع مهم این کتابخانه حفظ شود و این مورد یکی از کارهای مهمی است که استاد حائری انجام داد. این کارشناس نسخ خطی در ادامه از عفو بخشش استاد حائری یاد کرد و گفت: بسیاری از اساتید عنوان می‌کنند که استاد بدون هیچ منت و با تواضع، تمام تجربیات خود را در اختیار همگان قرار می‌داد و برایش فرقی نمی‌کرد که دانش‌آموز، دانشجو یا یک استاد و یا یک مسئول اجرایی و ... از وی سؤالی پرسیده است، همه در نظرش یکسان بودند و فرقی بین آنها نمی‌گذاشت.

جایگاه کنونی کتابخانه مجلس را مدیون استاد حائری هستیم

وی ادامه داد: با وجود اینکه استاد حائری مدتی بود که از نظر جسمی نحیف و بیمار شده بود، اما اسم و حضورشان برکتی برای حوزه‌های فرهنگ و تمدن بود و بسیاری از کشورهای عربی از وی درخواست‌های مکرر داشتند که با حضور در کتابخانه‌های این کشورها با آنها همکاری کرد، اما وی همه آنها را رد کرد و هر آنچه از دستش برآمد برای ایران انجام داد و اکنون به برکت همین تلاش‌هاست که کتابخانه مجلس از حیث نسخ خطی جزء پنج کتابخانه تراز اول کشور و جزء ۵۰ کتابخانه بزرگ و مهم جهان است و ما این را مدیون استاد حائری هستیم.

صادق‌زاده در ادامه گفت: در دوره پهلوی نسخه‌های خطی فراوانی از کشور خارج می‌شدند، اما استاد حائری یک تنه تلاش و همت وافر کرد تا این نسخ در کشور بمانند و از سوی دیگر در حوزه فهرست‌نویسی می‌توان وی را پدر فهرست‌نویسی ایران نامید؛ هر چند افراد دیگری هم بودند، اما وی سبک خاصی از فهرست‌نویسی تفصیلی را که منحصر به فرد بود، انجام می‌داد.

وسواس در کار از محاسن نسخه پژوهی زنده‌یاد حائری بود

جمشید کیانفر درباره زنده‌یاد عبدالحسین حائری می‌گوید: با مقایسه شیوه کار زنده‌یاد حائری متوجه می‌شویم که «کندکاری» از محاسن کاری او بود زیرا در این زمینه وسواس زیادی داشت. وی به تاریخ علم توجه بسیاری می‌کرد و معتقد بود که باید تاریخ علم خود را هر چه سریع‌تر بنویسیم.

جمشید کیانفر، مصحح نسخه‌های خطی و پژوهشگر تاریخ به خبرنگار خبرگزاری کتاب ایران (ایبنا) گفت: این خیلی دردآور است که شاهد مرگ بزرگان و دوستانمان باشیم اما متأسفانه این روزها تقریباً کار ما همین است. هفته‌ای یا ماهی، یک بزرگ عرصه ادب و علم را از دست می‌دهیم و می‌دانیم که دیگر جایگزینی نخواهیم داشت.

وی ادامه داد: در دهه آخر مرداد امسال دو عزیزمان را از دست دادیم. ابتدا دکتر مظفر بختیار و دیگر، استاد عبدالحسین حائری. هر دو بزرگوار در رشته خود، انسان‌هایی فرهیخته و فاضل و جالب آن که هر دو تن نسخه‌شناس و هنرشناس بودند. مظفر بختیار در رشته ادبیات و استاد حائری تحصیل کرده حوزه بود و بعدها که به تهران آمد، به کتابخانه مجلس رفت و جالب‌تر آن‌که هر دو عزیز، از خانواده‌ای سرشناس بودند. دکتر مظفر از خانواده بختیارها بود و دکتر حائری که از خانواده آیت‌الله حائری بزرگ، کیانفر درباره مقام علمی زنده‌یاد استاد عبدالحسین حائری به عنوان نسخه‌شناس، فهرست‌نویس اظهار کرد: او که به دلیل سخت‌گیری‌های پدر همراه با دایی خود به تهران آمد، خیلی زود در پایتخت کشور گل کرد. جوانی تحصیل کرده بود که در نتیجه سختگیری‌های علمی پدر، بسیار پخته و زبده جلوه کرد و بعد، به کتابخانه مجلس رفت و بسیار زود به فهرست‌نویسی پرداخت.

وسواس در کار از ویژگی‌های استاد حائری

رئیس خانه نقد کتاب ایران با اشاره به این‌که بسیاری معتقد بودند استاد حائری کندکار بود، تأکید کرد: باید بگویم که خیر. استاد حائری کندکار نبود. او در کار خود وسواس داشت. معتقد بود که شما اگر موضوع، نثر یا مولف یک کتاب یا نسخه را نشاناسید، معرفی کردن آن ارزشی ندارد. به همین دلیل، کنکاشی که در شناخت این موارد انجام می‌داد، بسیار دقیق بود و شما بسیار کم به اشتباه در آثار وی بر می‌خورید.

کیانفر درباره سابقه این اقدام توضیح داد: ایشان در تجدید نظرهایی بر آثار تصحیح شده برخی کهول این علم، آثارشان را دوباره ویراستاری می‌کرد و این فهرست‌ها دوباره به چاپ می‌رسید. با مقایسه دو نسخه متوجه دلیل این کندکاری وی که به عقیده من حُسن است، مشخص می‌شود.

وی اضافه کرد: در مقطعی در کتابخانه مجلس عده‌ای پیشنهاد دادند که می‌توان فهرست مختصری را به سرعت منتشر کرد تا تعداد نسخه‌ها مشخص و سپس فهرست‌نویسی اصلی انجام شود. در حقیقت این یک معرفی مختصر بود که مشکلات متعددی را به وجود می‌آورد. زیرا مثلاً در یک نسخه ممکن است یک مجموعه داشته باشیم که شامل بیست جلد کتاب و رساله شود. هر یک از آن‌ها را باید شناخت و معرفی کرد. نسخه برای حائری بسیار اهمیت داشت.

اطلاعات فوق‌العاده حائری در بخش کتابشناسی

این تاریخ‌نگار یادآور شد: چپستی نسخه برای زنده‌یاد حائری بسیار اهمیت داشت. یک فهرست نسخه خطی از دو قسمت نسخه‌شناسی و کتابشناسی تشکیل می‌شود. اطلاعاتی که حائری در بخش کتابشناسی می‌داد، بسیار فوق‌العاده بود. یعنی در آن بخش مولف، نسخه یا کتاب و موضوع را به دقت معرفی می‌کرد و این از حائری، یک کتابشناس کامل ارائه می‌داد. در بخش نسخه‌شناسی، معمولاً آن‌چه درون نسخه است؛ مثل این‌که کاتب کیست و چه زمانی نوشته یا تحریر شده است، ترکیب آن چیست، کاغذش چیست؟ شناخته می‌شوند. اما بخش پنهانی هم وجود دارد که زنده‌یاد حائری هم معتقد بود با وجود آن‌که ما سالیان بسیاری است که از کاغذ استفاده می‌کنیم اما همواره با مشکل کاغذ روبه‌رو بودیم به همین دلیل، همواره در صفحات آغازین یا پایانی کتاب، اطلاعات ذی‌قیمتی آمده است.

وی افزود: این یادداشت‌ها خبرهای زیادی درباره گذشته را با خود دارند و به نوعی تاریخ اجتماعی ما در این یادداشت‌ها درج شده

است. زنده‌یاد حائری به این یادداشت‌نویسی‌ها بسیار توجه می‌کرد. فهرست‌نویسی حائری بی‌نظیر است و در کمتر فهرستی این دقت نظر را دیدم.

توجه زنده‌یاد حائری به تاریخ علم

کیانفر در پاسخ به این پرسش که آشنایی جوانان پژوهشگر با سیاق فکری زنده‌یاد حائری چقدر اهمیت دارد؟ توضیح داد: خود او در مصاحبه‌ای متذکر شده بود که نسل ما دیر یا زود خواهد رفت و نیاز هست که نسل جدی پرورش پیدا کند. این نسل باید اسلام‌شناس و ایران‌شناس باشد. زیرا تا علمای اسلامی و ایرانی را نشناسیم و حجم کار آن‌ها ندانیم، با نگاه کردن به یک اثر چگونه می‌توانیم به صاحب اصلی آن پی ببریم؟

وی تأکید کرد: متأسفانه این امر بسیار مغفول مانده و کم‌مورد توجه قرار گرفته است. حتی در علم کتابداری جدید هم خیلی به این مساله توجه نشده است. علوم کتابداری در ایران، کپی‌برداری از علم کتابداری فرنگی است و به فهرست‌نویسی کمتر توجه می‌شود. حتی واحد درسی به این نام وجود ندارد. در حالی که لازم است رشته‌ای برای شناسایی نسخه‌های خطی به وجود بیاید. البته شیوه زنده‌یاد حائری هم باید در این رشته دانشگاهی لحاظ شود تا فارغ‌التحصیلان این رشته شناخت دقیقی به این علم داشته باشد.

به گفته رئیس خانه نقد کتاب ایران، تاریخ علم توجه زنده‌یاد حائری را به خود جلب می‌کرد و معتقد بود که باید تاریخ علم خود را هر چه سریع‌تر بنویسیم. این امکان فقط بر اساس نسخه‌های خطی ممکن است. او این طرح را به عنوان تئوری مطرح کرد که حتی جهانی هم شد اما زیاد مورد توجه قرار نگرفت.

استقامت عبدالحسین حائری در بحبوحه انقلاب باعث حفظ کتابخانه مجلس شد

حجت‌الاسلام و المسلمین سید محمد احمدی ابهری، رئیس پیشین کتابخانه مجلس، با اشاره به اهمیت ویژه مدیریت کتابخانه مجلس در دوران ابتدایی پس انقلاب اسلامی گفت: در بحبوحه انقلاب اسلامی اعمال برخی رفتارها و تصمیمات نسنجیده، ممکن بود به برباد رفتن اولین کتابخانه رسمی ایران و منابع ارزشمند آن منجر شود، اما مرحوم حائری با ایستادگی و استقامت مثال زدنی، توانستند این کتابخانه را حفظ کنند و از این نظر بسیار مورد توجه امام خمینی (ره) قرار گرفتند.

حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر سید محمد احمدی ابهری در گفت‌وگو با خبرگزاری کتاب ایران (ایبنا) که درباره زندگی پربار استاد عبدالحسین حائری که صبح امروز یکشنبه اول شهریور، جان به جان آفرین تسلیم کرد توضیح داد: ایشان از بزرگان حوزه علمیه قم و نوه دختری مرحوم حاج عبدالکریم حائری، مؤسس حوزه علمیه قم بودند که از همان ابتدا در این حوزه مشغول به تحصیل شدند و به سطوح قابل توجهی در این عرصه رسیدند؛ به طوری که به اذعان برخی، ایشان گواهی اجتهاد را از برخی بزرگان آن زمان دریافت کرده‌اند.

رئیس پیشین کتابخانه مجلس شورای اسلامی افزود: مرحوم عبدالحسین حائری در جوانی و حدود ۳۰ سالگی به تهران مهاجرت کردند، از کسوت روحانیت بیرون آمدند و به کارهای دیگری مشغول شدند. شاید احساس می‌کردند که در قلم استادان و بزرگان بسیاری وجود دارند و وجودشان در تهران بیشتر مورد نیاز است.

احمدی ابهری درباره آغاز فعالیت مرحوم حائری در کتابخانه مجلس، گفت: ایشان از همان ابتدا با ورود به تهران، در کتابخانه مجلس مشغول فعالیت شدند و با توجه به علم و فضلای که داشتند، خدمات بزرگی به این کتابخانه ارائه دادند. مرحوم حائری در بین کتابشناسان ایران شاید از همه دقیق‌تر و مطلع‌تر بود، به طوری که کتابشناسان و فهرست‌نویسان بزرگی چون مرحوم دانش‌پژوه پیوسته به ایشان مراجعه می‌کردند.

وی با اشاره به نگاه ویژه مرحوم حائری در ارائه خدمات در کتابخانه مجلس گفت: دیدگاه قالبی که در آن زمان درباره فهرست‌نگاری وجود داشت، معرفی هرچه زودتر و سریع‌تر کتاب‌ها، نسخه‌ها و منابع موجود در کتابخانه برای استفاده محققان و پژوهشگران بود، اما نگاه مرحوم حائری توجه به صحت و کیفیت معرفی منابع بود و تمام توجه خود را به شناختن کامل و شناساندن دقیق کتاب و مؤلف آن معطوف می‌کردند.

سردبیر فصلنامه نقد کتاب «فقه و حقوق» ادامه داد: ایشان عقیده داشتند که عمده مشکلات و ابهامات موجود در معرفی منابع و به ویژه نسخ خطی را می‌توان با شناخت مؤلف از بین برد تا منبعی که معرفی می‌شود هیچ نکته مجهول و ابهامی از خود به جای نگذارد و همواره بر این موضوع پا فشاری می‌کردند؛ به این ترتیب خدمات ارزشمند و ماندگاری را به فضا و جامعه علمی کشورمان ارائه دادند.

رئیس پیشین کتابخانه مجلس شورای اسلامی تأکید کرد: مرحوم حائری همواره اعلام می‌کردند که درباره تدوین تاریخ علم، هیچ اعتمادی به غربیانی که تاریخ علم شرق را نوشتند نداریم، چراکه این افراد دچار ناهمپی و کج فهمی‌های بسیاری در این عرصه هستند و خود ما که چنین آثار و گنجینه‌هایی از گذشتگانمان داریم، باید با استناد به این آثار تاریخ علم شرق را بنویسیم.

احمدی ابهری در ادامه با اشاره به دوران ریاست مرحوم حائری بر کتابخانه مجلس، گفت: ایشان مدت‌ها ریاست کتابخانه مجلس را برعهده داشت، به طوری که طولانی‌ترین مدت ریاست در کتابخانه مجلس که به حدود ۲۴ سال می‌رسد متعلق به ایشان بوده که بخشی از آن به پیش از انقلاب و بخش عمده‌ای نیز پس از پیروزی انقلاب اسلامی است.

وی تأکید کرد: با توجه به ویژگی‌ها و اقتضائات آن زمان، ایشان عملکردی قوی در ریاست کتابخانه مجلس داشتند. آن زمان شعار کتابخانه‌ها «جمع‌آوری حداکثری منابع و نگهداری از آنها» بود و کتابخانه مجلس در این زمینه نقش برجسته‌ای ایفا کرد. رئیس پیشین کتابخانه مجلس شورای اسلامی با بیان اینکه ریاست ایشان در کتابخانه مجلس، از آنجا که با انقلاب اسلامی مصادف شده بود، اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند، ادامه داد: در آن دوران اعمال برخی رفتارها و تصمیمات نسنجیده، ممکن بود به بر باد رفتن اولین کتابخانه رسمی ایران و منابع ارزشمند آن منجر شود، اما ایشان با ایستادگی و استقامت مثال‌زدنی، توانستند این کتابخانه را حفظ کنند و از این نظر بسیار مورد توجه امام خمینی (ره) قرار گرفتند.

وی در ادامه به پیام امام خمینی (ره) به مرحوم حائری اشاره کرد و گفت: در آن زمان عملکرد مرحوم عبدالحسین حائری به گونه‌ای بود که امام خمینی (ره) به شهید مطهری گفتند که «به آقای حائری بگویند در کتابخانه مجلس باشند و آنجا را حفظ کنند». سردبیر فصلنامه نقد کتاب «فقه و حقوق» ادامه داد: در اواخر حضور ایشان در کتابخانه مجلس با ظهور نوآوری‌ها و تکنیک‌های جدید کتابداری مصادف شد و روزآمد کردن کتابخانه‌ها و حضور دستگاه‌های کامپیوتری دیگر به دوران ایشان نرسید. اما استاد حائری در زمان خود و با شعاری که کتابخانه‌ها در آن زمان پیگیری می‌کردند، توانست منابع ارزشمند و نفیسی را برای کتابخانه مجلس جمع‌آوری و نگهداری کند.

احمدی ابهری با اشاره به تبعات خدمات ماندگار ایشان در کتابخانه مجلس گفت: امروز بسیاری از بزرگان و عالمان، رشد و پیشرفت‌های علمی خود را مدیون حمایت‌ها و همراهی استاد حائری در عرصه کتابخوانی می‌دانند و همه جامعه علمی کشور از ایشان خاطره خوبی به یاد دارند. امیدوارم این خدمات ارزنده، برای ایشان ذخیره‌ای در عالم آخرت باشد و در آن دنیا میهمان امیرالمؤمنین و اهل بیت پیامبر(ص) باشند؛ چرا که او همواره ناشر معارف ائمه اطهار بود.